

Kristīne Kuzņecova, Bc.sc.soc.

Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātāja

Rektors ar lielo burtu - Aleksandrs Veiss

«Par zinātnieku sevi neuzskatu, drīzāk par praktiķi. Slēpju smēri sev uztaisīt – to jā,» tā vienreiz sevi raksturoja Aleksandrs Veiss - profesors, LPSR Zinātņu akadēmijas korespondētājloceklis, ķīmiķis un ilggadējais Rīgas Politehniskā institūta (mūsdienās - Rīgas Tehniskā universitāte) rektors. 2021. gada 22. septembrī (103 gadus kopš viņa dzimšanas dienas) Latvijas Universitātes Muzejs stāsta par šīs spilgtās personības dzīves gaitām.

Aleksandra Veisa portrets. Foto: no Latvijas
Ķīmijas vēstures muzeja krājuma

Aleksandrs Bruno Veiss **dzimis** 1918. gada 22. septembrī Maskavā, Sarkanā Presnā (Maskavas rajona neformāls nosaukums), divstāvu mājā netālu no Zooloģiskā dārza. Mājā bijis ugunsdzēsēju Depo, kur tēvs Roberts Veiss (1882-1953) strādājis par tvaika mašīnas mehāniķi. Aleksandrs dzimis svētdienā un laimes krekliņā, kas pazaudēts depo kratīšanas laikā. Kristīt viņu veduši ar tramvaju. Kristību mielasts esot bijusi viena siļķe un kaut kas līdzīgs maizei. Zīdains bija vājš, bet smuks, tantes teikušas, ka būšot “dāmu dakterītis”.

1922. gadā Aleksandrs ar ģimeni **atgriezies no bēgļu gaitām** ar ešelonu, kas bija sakomplektēts no preču vāģiem. Braukšanas periodā viņš slimoja ar plaušu karsoni, kas bērnībā nebija vienīgā saslimšanas reize, pārtikas trūkums nelabvēlīgi ietekmēja veselību. Rīgā viņi dzīvoja Stabu ielā 115/117 (netālu no T veida krustojuma ar Valmieras ielu). Neskatoties uz grūtajiem dzīves apstākļiem, pateicoties mammai Emīlijai Veisai (dzim. Baķis, 1886-1948) gudrībai un darbīgumam, vienmēr tika atrasta iespēja pabarot ģimeni, uzkopt mazo dzīvoklīti, nodrošināties ar tūrām un kārtīgām drēbēm.

Skolu A. Veiss uzsāka, kad viņam vēl nebija 7 gadi, pamatskolas sagatavošanās klasē. Tā bija 12. pamatskola (mūsdienās - Oskara Kalpaka Rīgas Tautas daiļamatu pamatskola) Rodenburga ielā (mūsdienās - Skrindu iela). Pamatskolu pabeidza 1932. gada pavasarī. No 1933. līdz 1938. gadam mācījies Rīgas 1. pilsētas ģimnāzijā (mūsdienās - Rīgas Valsts 1. ģimnāzija). Skolas laikā kopā ar brāli Jāni Voldemāru Veisu (1911-1980) dzīvojuši Rīgā pie māsiņas Mildas Bonzakas, kuru A. Veiss mīlēja un cienīja. Tad 1935. gadā ar brāli irējuši vienistabas dzīvokli Jāņa Asara ielā 20. Mācīšanās stili brāļiem bija dažādi: Jānim mācības padevās grūtāk, taču iemācītais palika atmiņā uz ilgu laiku, Aleksandrs visu ātri iemācījās un ātri arī aizmirsā.

Klases biedri Jānis Gulbis un Alfrēds Tālers A. Veisu **raksturoja** šādi: līderis, spējīgs sportists, skolas goda un prestiža pārstāvis, nepārspējams dejojais skolas ballēs, meiteņu pielūgsmes objekts, spējīgs, uzņēmīgs, drosmīgs, vienmēr elegants, jautrs un asprātīgs. Sekmes bijušas labas, un mazi grēciņi viņam tika piedoti. Piemēram, pirmdienas rītos pirmā stunda Rietumeiropas literatūras vēsturē bija pie skolas direktora, bieži daudziem klājies grūti. Direktors uzaicina pašiem atzīties, kas nav stundu sagatavojis. Pieceļas viens skolēns - stundu nav sagatavojis tādēļ, ka sāpējis zobs. Tāds iemesls izsauca direktorā nicību, un žurnālā ielikts divnieks. Pieceļas A. Veiss - neesot sagatavojis stundu tādēļ, ka svētdienas vakarā bijis ballē, meitene, ko pavadījis uz mājām, dzīvojusi tālu, atgriezies nācies kājām cauri visai Rīgai, tādēļ ieradies mājās tikai pret rītu... Un viņam ticis piedots.

Studijas Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes Tehnoloģijas nodaļā Aleksandrs Veiss uzsāka 1939. gadā. 1946. gadā to absolvēja ar inženiera ķīmiķa kvalifikāciju un nepilnu gadu strādāja pie profesora Alfrēda Ieviņa LPSR Zinātņu akadēmijas Ķīmijas institūtā par jaunāko zinātnisko līdzstrādnieku. Paralēli mācījās Marksisma-ļeņinisma vakara universitātē un 1950. gadā to absolvēja. A. Veisa disertācija ķīmijas zinātņu kandidāta grāda iegūšanai tapa akademiķes Lidijas Liepiņas vadībā, 1956. gada jūnijā tā tika sekmīgi aizstāvēta.

Aleksandrs Veiss savas dzīves laikā **strādāja daudzus darbos**, ne visi bijuši saistīti ar ķīmiju. Pēc pamatskolu pabeigšanas 1932. gada pavasarī, Veisu ģimene pārcēlās uz Auci. Naudas skolai nepietika, un tāpēc viens mācību gads tika izlaists. Aleksandrs strādāja fizisku darbu, vakaros centās mācīties, lasot bibliotēkas grāmatas, taču nogurums ne vienmēr to ļāva.

No 1938. līdz 1939. gadam viņš strādāja VEF optiskajā laboratorijā, 1940. gadā no maija līdz oktobrim turpat bijis praktikants. No 1939. līdz 1942. gadam strādāja par krāvēju, no 1943. līdz 1944. - Rīgas pilsētas IV ugunsdzēsēju nodaļā par ugunsdzēsēju. 1944. gada jūlijā aizbraucot

uz Auci pie vecākiem, strādāja aerodromu būvēs, 1944. gada septembrī līdz oktobrim - dzelzceļā par ceļu strādnieku Kad A. Veiss atbrīvotajā Rīgā atsāka studijas Latvijas Valsts universitātes Ķīmijas Fakultātē, viņš vienlaikus strādāja arodbiedrību sporta biedrībā “Daugava” par slēpošanas treneri.

Pirmie amati ķīmijas nozarē bija saistīti ar studijām. No 1944. gada decembra A. Veiss strādāja par laborantu Vispārējās ķīmijas tehnoloģijas katedrā, no 1945. gada februāra līdz studiju beigām - par vecāko laborantu. No 1947. gada Latvijas Valsts universitātes Ķīmijas Fakultātē viņš 11 gadus strādāja vispirms par asistentu, pēc tam par vecāko pasniedzēju.

A. Veisu kā pasniedzēju ķīmiķis

Jānis Putniņš raksturoja šādi: “Viņš bija stingrs un prasīgs, kad laboratorijā studenta paviršības dēļ reakcijas dažkārt negribēja norisēt vēlamajā virzienā. Taču atmiņā visvairāk palikusi A. Veisa labestība un operativitāte, izkārtojot mūsu prakses laikā organizatoriskus un saimnieciskus jautājumus. Pēc darba beigām viņš dažkārt pat mēdza vienu otru no mums, praktikantiem, ar savu motociklu aizvest no rūpnīcas līdz pilsētas centram.”

1955./56. mācību gadā A. Veiss papildus strādāja arī **otru darbu** - bija pasniedzējs analītiskajā ķīmijā Ļeņingradas Neklātieses industriālā institūta Rīgas filiālē.

Šajā laika periodā Aleksandrs Veiss izveidoja savu **ģimeni**. 1948. gadā viņš apprecējās ar Intu Smerliņu (1927-2013), kas mācījusies Latvijas Valsts universitātes Ķīmijas Fakultātē. Pirms precībām viņi tikušies 3 gadus. Pēc studijām Inta strādāja par fizikultūras skolotāju.

Aleksandrs Veiss svinīgā pasākumā. Foto: I. Pelčere, no Latvijas Ķīmijas vēstures muzeja krājuma

1948. gada 23. oktobrī **piedzima** meita Baiba, kura kļuva par ķīmijas skolotāju Lietišķās mākslas vidusskolā. 1955. gada 4. septembrī ģimeni papildināja dvīnes Daina un Laila. Abas izvēlējās radošus darbus - Daina bija keramiķe, Laila bija tekstilmāksliniece.

Aktīvi turpinājās arī **zinātniskais darbs**. 1956. gadā A. Veiss bija recenzents ķīmiķa Jāņa Stradiņa diplomdarbam par alumīnija polarogrāfiskajām studijām kompleksona klātienē. Latvijas Ķīmijas vēstures muzejā eksponēts Jaroslava Hierovska projektētais polarogrāfs, ko Stradiņš kopā ar kursa biedru Bruno Kalniņu izmantoja saviem pētījumiem. Apmēram mēnesi vēlāk pēc Stradiņa darba aizstāvēšanas savu kandidāta disertāciju aizstāvēja A. Veiss. Disertācijas vadītāja Lidija Liepiņa un viņas oponents Alfrēds Ieviņš ļoti aktīvi diskutēja par darbā izteiktajām idejām. Pēc disertācijas aizstāvēšanas kā Latvijas Valsts universitātes vecākais pasniedzējs A. Veiss lasīja lekciju kursus analītiskajā, neorganiskajā un vispārējā ķīmijā, vispārējās ķīmijas tehnoloģijā. 1956. gadā A. Veiss no L. Liepiņas vadītās Fizikālās ķīmijas katedras pārgāja uz A. Ieviņa vadīto Neorganiskās un analītiskās ķīmijas katedru. Profesoram Ieviņam 1959. gadā pārņemot ZA Ķīmijas institūta vadību, Veiss kļuva par katedras vadītāju.

1958. gada oktobrī Ķīmijas fakultātes dekanāts un sabiedriskās organizācijas rekomendēja vecāko pasniedzēju A. Veisu ievēlēt par Neorganiskās un analītiskās ķīmijas katedras docenta vietas izpildītāju. 1960. gada 24. februārī Augstākā atestācijas komisija apstiprina A. Veisu par **docentu** Neorganiskās un analītiskās ķīmijas katedrā.

1961. gadā no 20. oktobra līdz 12. novembrim A. Veiss paaugstināja kvalifikāciju Prāgas Kārļa universitātē Čehoslovākijā. 1962./63. mācību gadā pēc A. Veisa ierosmes **izveidoja instrumentālās analīzes laboratoriju**, kurā studenti papildināja zināšanas ar modernām elektroķīmiskām, optiskām un hromatogrāfiskām metodēm.

1967. gadā Rīgas Politehniskā institūta Padome pieņēma lēmumu par A. Veisa ievēlēšanu par Neorganiskās un analītiskās ķīmijas katedras **profesoru**. 1975. gadā A. Veiss tika ievēlēts par Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekli.

Stājoties Ķīmijas fakultātes dekāna un katedras vadītāja amatā, A. Veisam parādījās divi palīgi, jauni un daudzsološi zinātnieki **Jānis Linabergs** un **Arturs Kārkliņš**, kuri pētīja cikliskos diketonus, pētījumu jomu tuvu tam, ar ko bija slavens ķīmiķis organīķis Gustavs Vanags. A. Veiss deva J. Linabergam un A. Kārkliņam pilnīgu patstāvību. Veisu vairāk saistīja pētījumu metodiskā puse, analītiskās ķīmijas instrumentālā, jaunu, mazpazīstamu metožu pielāgošana Rīgas ķīmiķu sintezēto vielu pētniecībai. Viņa vadībā katedrā tika apgūta augstfrekvences

Aleksandra Veisa palīgs Arturs Kārklīšs. Foto: R. Leja, no Latvijas Ķīmijas vēstures muzeja krājuma

izlekdams pa ēkas Kronvalda bulvāra 4 (Rīgā) ceturtā stāva logu. Abu līdzstrādnieku aiziešana lika A. Veisam mainīt nākotnes plānus un beigt pētniecības darbu. Meklēt un mācīt jaunus palīgus būtu pārāk grūti un viņš izlēma **pievērsties cītīgāk rektora pienākumiem**, kas arī ar laiku prasīja aizvien vairāk uzmanības.

Aleksandrs Veiss visplašāk pazīstams pateicoties savam **administratīvajam darbam** un milzīgajam atbalstam augstākās tehniskās izglītības attīstībai Latvijā.

1958. gada 18. janvārī Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā komiteja un Latvijas PSR Ministru padomes raksts PSRS Ministru padomei ar Rīgas Politehniskā institūta atjaunošanas projekta pamatojumu iesāka praktisku sagatavošanas darbu šīs mācību iestādes organizēšanai. 14. jūlijā

konduktometrija, potenciometrija, kulonometrija, biampērometrija, voltampērometrija uz cietajiem mikroelektrodiem.

1968. gada jūlijā tūrisma pārgājiena laikā Ziemeļurālas kalnos **gāja bojā A. Kārklīšs**. J. Linabergs uzņēmās lasīt visas sava kolēģa lekcijas. Pārpūles un citu dzīves grūtību iespaidā viņš 22. septembrī (divas dienas pēc A. Veisa 50 gadu jubilejas svinībām) izlēma likt punktu savai dzīvei,

Aleksandra Veisa palīgs Jānis Linabergs. Foto: R. Leja, no Latvijas Ķīmijas vēstures muzeja krājuma

pieņemts juridisks akts par **RPI izveidošanu**. Latvijas Valsts universitātes trīs tehniskās fakultātes pilnīgi pārnāca uz atjaunoto tehnisko augstskolu. Atjaunoto institūtu vadīja Kristaps Neilands, pēc viņa nāves Aleksandrs Mālmeisters. Ķīmijas fakultātes pirmā dekāne bija Emīlija Gudriniece.

1959. gadā institūta padome ievēlēja A. Veisu par docentu, rudenī viņš sāk pildīt Ķīmijas fakultātes dekāna pienākumus, 1961. gada 12. jūlijā tika ievēlēts par **dekānu**.

1959. gadā A. Veiss tiek uzņemts **Padomju Savienības Komunistiskās partijas** biedru kandidātos, 1960. gadā - biedru rindās.

1961. gada 25. decembrī institūts lūdza apstiprināt docentu A. Veisu par Neorganiskās un analītiskās ķīmijas katedras vadītāja vietas izpildītāju. 1962. gada janvārī Latvijas PSR Tautas Saimniecības Padome apstiprināja docentu A. Veisu par šīs katedras vadītāja vietas izpildītāju. Tajā pašā mēnesī ar rektora pavēli A. Veiss tika iecelts par RPI mācību **prorektora vietas izpildītāju** mācību prorektora K. Tabaka atvaļinājuma laikā. 28. janvārī Latvijas PSR Tautas saimniecības padomes pavēlēja apstiprināt A. Veisu par Rīgas Politehniskā institūta **prorektoru mācību darbā**.

1963. gada 28. septembrī A. Veiss tika iecelts par **RPI rektoru**, kad bijušais rektors profesors A. Mālmeisters kļuva par Latvijas PSR ZA Polimēru mehānikas institūta direktoru un ieteica A. Veisu iecelt savā vietā. A. Veiss rektora pienākumus RPI pildīja ilgāk, nekā citi rektori - 22 gadus.

Nākamie dokumenti pēc pavēles par viņa iecelšanu par rektoru A. Veisa personiskajā lietā bija izraksts no Latvijas Republikāniskās Arodbiedrību Padomes Prezidija 1964. gada 20. februāra protokola, kurā tika izteikta pateicība RPI rektoram A. Veisam par aktīvu līdzdalību Republikāniskās **VI kinoamatieru filmu skates organizēšanā**; nākamajā gadā par VII kinoamatieru filmu skates organizēšanu pateicību izteica Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts kinematogrāfijas komitejas priekšsēdētājs. Jau pašā savas rektora darbības sākumā A. Veiss nebūt nemēģināja aprobežoties ar darbību institūta mērogā, nesāka norobežot institūtu no republikas sabiedriskās dzīves daudzveidīgajām izpausmēm. Rīgas Politehniskajam institūtam bija ne tikai jāiekļaujas republikas zinātnes un kultūras dzīves attīstības procesos, institūtam ar savu darbību šie procesi bija **jāsekmē** - tāda bija A. Veisa pārliecība visus viņa rektora gadus.

A. Veiss cīnījās par **ESM (elektroniskās skaitļošanas mašīnas, mūsdienu datoru priekšteči)** plašāku ieviešanu un izmantošanu: “Vēl plašāk jāizmanto ESM, programmētā apmācība. Auditorijām jābūt specializētām, apgādātām ar vismodernāko aparatūru.” Taču viņš

neatrada dzirdīgas ausis ne to vidū, kuri atbildēja par ražošanu, ne starp tiem, kuri atbildēja par ESM sadali.

1965. gadā sāka celt **RPI ēkas Ķīpsalā**. Tā bija A. Veisa nākotnes vīzija - institūta komplekss. RPI ēku komplekss ietvertu sevī mācību ēkas, kopmītnes, dzīvojamās mājas, koncertzāli, studentu klubu, sporta kompleksu. A. Veisa lielais sapnis bija Ķīpsalā uzcelt **50 metru celiņu peldbaseinu**, kāda tolaik nebija pat Latvijas Republikas sportistiem. Par RPI kompleksa idejas realizāciju profesoram nācās kārtīgi cīnīties ar ierobežojumiem un neatsaucību, jo dažādu uzņēmumu vadītāji un valsts pārvalde bija tuvredzīgi un nemācēja plānot jauno inženieru kadru pieaugumu. Aleksandrs Veiss visu savu rektora laiku nepadevās, cīnījās par progresīvo skatījumu, pret iesīkstējušo rutīnu un inerci.

Institūtā rektors A. Veiss bija **centrējošais, piesaistošais spēks**. Viņš visur paspēja būt klāt, iekšā, kopā ar darītājiem raizēties par neveiksmēm un karot ar nebūšanām, kopā ar darītājiem priecāties par padarīto. “Veisa dēļ vīri palika un strādāja institūtā. Citādi sen būtu nospļāvušies un aizgājuši,” par celtniekiem Ķīpsalā teica A. Rutkis, RPI kapitālās celtniecības daļas vadītājs. A. Veisa personības iespaidā cilvēkiem radās piederības sajūta savam institūtam. “Mūsu rektors”, “mūsējais...” bieži tika teikts ar lepnumu, it kā lietiš, jo tāds rektors bija tikai Rīgas Politehniskajam.

Citi administratīvi amati A. Veisa biogrāfijā bija Latvijas PSR Augstākās padomes Jaunatnes lietu komisijas priekšsēdētāja vietnieks un PRI partijas komitejas sporta sektora vadītājs.

Viņš devies **ārzemju komandējumos** zinātnes un augstskolas mērķos, braucis delegāciju sastāvos, kultūras sakaru programmas ietvaros - Šveicē, Francijā, Beļģijā, Kanādā un citur. Bet Latvija viņam tomēr bijusi visskaistākā.

Neizpalika arī **apbalvojumi un goda nosaukumi**. 1968. gadā A. Veisam tika piešķirts Latvijas PSR Nopelniem bagātā zinātnes un tehnikas darbinieka goda nosaukums, 1971. gadā viņš tika apbalvots ar Ļeņina ordeni, 1978. gadā - ar Darba Sarkanā Karoga ordeni. RPI panākumi ir arī A. Veisa panākumi - 1971. gadā Rīgas Politehniskais institūts apbalvots ar Darba Sarkanā Karoga ordeni. RPI Goda darbinieka nosaukumu Veisam piešķīra jau pēc nāves - 1985. gadā.

Aleksandrs Veiss bija cilvēks ar lielu skaitu **interesešu un aizraušanos**. Profesors bija lasījis ļoti daudz, lieliski pārzināja gan klasisko, gan sava laika latviešu literatūru, skandināvu literatūru (piemēram, K. Hamsunu pārlasījis vairākkārt). Profesors nemēdza runāt par literatūru, viņš pat ļāva izveidot priekšstatu par sevi, ka «nopietnas» grāmatas nelasa, var teikt pat – slēpa

savu **kompetenci literatūras jautājumos**. Bet, ja A. Veiss sajuta, ka arī sarunu biedrs ir daudz lasījis, ka nenostādīs to neveiklā situācijā, pieminot vienu vai otru autoru, profesors it kā atplauka, runāja steidzīgi, it kā darītu ko neatļautu, it kā tverot brīžus, kad drīkst neizlikties nezinošāks nekā patiesībā. Profesors lasīja dzeju, arī to laiku jaunos dzejniekus, izprata dzejas pasauli. Lasīja lugas un labi orientējās dramaturģijā. Par to, cik tuva profesoram bija Raiņa dzīve un daiļrade, liecina kaut vai viņa interese par Raiņa darbu un biogrāfijas dažādiem izdevumiem, centieni sameklēt šos izdevumus.

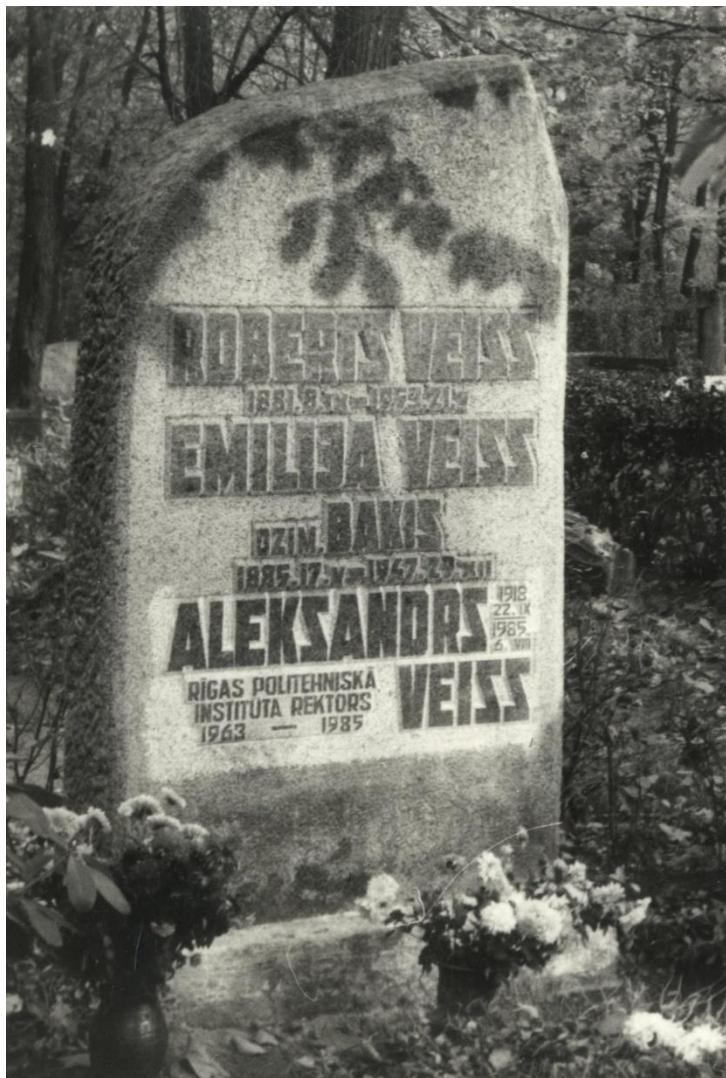
1956. gadā A. Veissam iedalīja zemes gabalu **vasarnīcas būvei** Ogrē, ko viņš uzcēla pašrocīgi. Audzēja rozes, ar kurām bieži priecēja institūta kolēģes, rudenī arī ar plūmēm un āboliem.

Aleksandrs Veiss, visus šos pienākumus pildot, nebūt neatgādināja vienmēr aizņemtu, nevaļīgu, līdz ausīm darbā iegrimušu sausu. Piemēram, institūta darbinieku atmiņas par A. Veisa “dekāna laiku” – sākumā valdījusi azartiska **aizraušanās ar šahu**. Pēc darba palikuši katedrā, izcīnījuši mačus un turnīrus (ar dekānu priekšgalā). Tad aizrautība ar šahu sasniegusi tādu pakāpi, ka daži sākuši spēlēt no rīta, pirms darba. Pārtraukt grūti... Tad pats dedzīgākais šahists, dekāns A. Veiss, savācis šaha galdiņus ar visām figūriņām, pats aiznesis uz kurtuvi un sadedzinājis. Bet šahu mīlējis visu mūžu, vēlāk iemācīja arī saviem mazdēliem šīs intelektuālās spēles mākslu, aizrautīgi spēlējis (pareizāk būtu teikt - spēlējis) ar viņiem.

Vārgā veselība bērnībā netraucēja, bet varbūt tieši otrādi - veicināja Veisa interesi par sportu, kurā viņš ieguva lieliskus panākumus. Uzsācis trenēšanos 18 gadu vecumā, viņš jau nākamajā vasarā plūca uzvaras laurus Latvijas **vieglatlētikas** meistarsacīkstēs. Kara gados pievērsās slēpošanai. Desmit gadu slēpošana mijās ar skriešanu ar un bez barjerām. 1940. gada septembrī Kauņā A. Veiss kļuva par Latvijas PSR rekordistu 4 X 400 metru stafetes skrējienā, bet septiņus gadus vēlāk (atkal septembrī) kopā ar E. Ozoliņu, A. Dimzu un V. Makaru sasniedza republikas rekordu 4 X 200 metru stafetē.

Pēc tam Aleksandrs desmit gadu **ķīlēja jahtas, šuva buras un brauca jūrā**, ziemā stūma jahtu pa ledu, jo vēju gaidīt trūka pacietības. Vienmēr atrada laiku medībām. A. Veiss piedalījās organizatoriskajā darbā Latvijas PSR slēpošanas federācijas priekšsēdētāja postenī, sporta dzīves rosināšana un virsvadībā RPI kolektīvā.

Rektors lika uzbūvēt institūtam **sporta un atpūtas bāzes** «Braki» un «Ronīši». Sevišķi mīļa viņam bija «Braku» bāze, kur A. Veiss katru gadu iegriezās uz vairākām dienām. Tikko ieradies

Aleksandra Veisa un viņa vecāku Roberta un Emīlijas atdusas vieta Matīsa kapos Rīgā. Foto: no Latvijas Ķīmijas vēstures muzeja krājuma

veidojās ļaužu jūra, piepildot arī laukumu ap Latviešu sarkano strēlnieku muzeju. Viņš tika **apbedīts** Matīsa kapos pie tēva un mātes.

RTU Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātē viena no **auditorijām** ir nosaukta A. Veisa vārdā. A. Veisa medību biedri Ugāles pusē viņa piemiņu iemūžinājuši akmenī.

Jaunā mācību gada pirmā mācību diena RTU sākas ar 1. kursa studentu svinīgo sanākumi – «Iepazīšanās svētkiem». Pasākuma norises vieta parasti bija Ķīpsalā, laukumā starp mācību korpusiem un studentu viesnīcām. Pēc A. Veisa pēkšņās aiziešanas aizsaulē radās doma, ko skiču variantā parādīja Arhitektūras katedras mācībspēki profesora I. Strautmaņa vadībā, šajā laukumā izveidot piemiņas vietu augstskolas bijušajiem rektoriem, novietojot tur **rektoru**

bāzē, viņš piesprādzēja slēpes un bija projām distancē. Rektora parastais dienas veikums bija 15-20 kilometri rīta pusē un apmēram tikpat daudz pēcpusdienā. Pēc pirts viņš allaž bija klāt uz tējas vakaru «Braku» lielajā istabā, kur tika pārrunāti dažādi institūta dzīves jautājumi.

1985. gada 3. maijā sirdskaites dēļ A. Veisam nācās doties uz **operāciju**. To vairs nevarēja atlikt, kā vienmēr ticis atlikts, pirmajā vietā liekot darbu. Jau senāk tika pārciesti divi infarkti. 5. augustā A. Veiss zvanījis no slimnīcas institūtu partijas komitejas sekretāram J. Briedim, moži liecinājis, ka rītdien vēl sāka ķirurģiska iejaukšanās, un tad jau varēs domāt par atgriešanos darbā. Bet diemžēl...

1985. gada 9. augustā Aleksandru Veisu aizvadīt aizsaulē atnāca liels skaits cilvēku. Ap RPI

Aleksandra Veisa piemiņas lasījumi Rīgā, Āzenes ielā 14, 1988. gada 22. septembrī. Foto: no Latvijas Ķīmijas vēstures muzeja krājuma

krūšutēlus. Labiekārtotā laukumā bija paredzēts pulcēt studentus un darbiniekus dažādos svinīgos pasākumos. 80. gadu beigās tur uz granīta podesta tika novietots bronzā atlietais A. Veisa krūšutēls, kuru kādā naktī nozaga.

Diemžēl Ķīpsalas peldbaseina svinīgo atklāšanu A. Veisam nesanāca piedzīvot - pirmo reizi Ķīpsalas peldbaseins durvis vēra 1989. gadā. Bet sapnis realizējās - **Ķīpsalas peldbaseins** ir lielākais baseins Latvijā (tā garums ir 50 m, platums 21 m, savukārt vannas dziļums ir 2.20-2.30 m). Sākumā peldbaseinu par godu rektoram mēģināja dēvēt par “Alex”, saīsinot viņa vārdu, taču tas tika lietots vien pirmajos mēnešos.

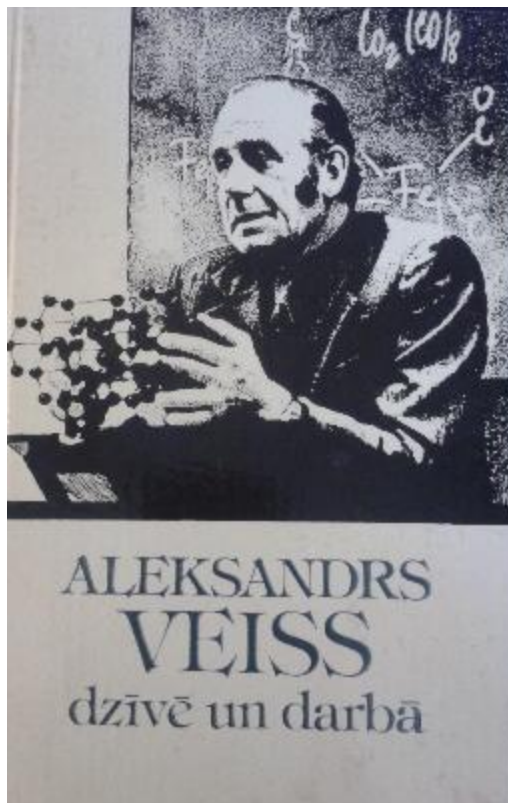
Arī “**Ronīši**” (tagad jau kempings) turpina pastāvēt un priecēt savus viesus.

Cenšoties ieviest tiem laikiem progresīvu skatījumu uz zinātnes un izglītības attīstību tehniskajās nozarēs, A. Veiss nenoliedza arī vēstures izpētes svarīgumu. Viņš sniedza morālu un materiālu **atbalstu [Latvijas Ķīmijas vēstures muzeja](#) attīstībā.** 70. gadu vidū pēc Organiskās ķīmijas katedras pārcelšanās uz Ķīpsalu atbrīvojās Gustava Vanaga kabinets. Ķīmijas fakultātes toreizējais dekāns Imants Meierovics un profesora Jūlija Eiduka līdzgaitnieks Ilgars Grosvalds ar ārkārtīgu neatlaidību ķērās pie ķīmijas muzeja izveidošanas šajā kabinetā. Tika vākti eksponāti,

atmiņas, regulāri rīkoti kolokviji. Šos pasākumus centās apmeklēt arī A. Veiss. A. Veiss atbalstīja arī pasākumus, kas saistījās ar [Frīdriha Candra](#) piemiņas **uzturēšanu**: RPI Studentu zinātniskajai biedrībai piešķīra Candra vārdu, Mehānikas fakultātē izveidoja nelielu Candra piemiņas muzeju.

“Es pie sava krēsla ar abām rokām neturos,” vēl ar cīņas spar un niknumu balsī teica rektors, bet teikumu pabeidza jau ar parasto ironiju: “... tikai ar vienu. Ar otru jāparaksta papīri.” Apkārtējos cilvēkus Aleksandrs Veiss nevarēja atstāt vienaldzīgus. Raksturs, uzvedība, enerģija, dzīves kaisle - starojošs cilvēks, kurš iekustina pasauli sev apkārt.

Latvijas Universitātes Muzejs un Latvijas Ķīmijas vēstures muzejs piedāvā aplūkot [Aleksandram Veisam veltītu albumu](#), nodaļu par viņu grāmatas [“Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā” 3. daļā](#), kā arī apciemot [Latvijas Ķīmijas vēstures muzeju](#) Rīgā, Kronvalda bulvārī 4 klātienē, iepriekš piesakoties pa e-pastu kristine.kuznecova@lu.lv vai [apmeklējuma reģistrācijas formā](#).

Monogrāfijas "Aleksandrs Veiss dzīvē un darbā" (1988) vāks

Izmantotie informācijas avoti:

Briedis, J. (2007). *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā, 3. daļa*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte.

Briedis, J. (2011). *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā, 4. daļa*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte.

Fišmeistere, D. (1988). Aleksandrs Veiss un viņa laiks. No A. Strakovs (Sast.), *Aleksandrs Veiss dzīvē un darbā* (9.-40. lpp.). Rīga: Zinātne.

Jure, M. (2013). *Rīgas Tehniskās universitātes Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātei – 150*. Rīga: RTU izdevniecība.

Kehris, Ē. (1988). Visu mūžu ar sportu. No A. Strakovs (Sast.), *Aleksandrs Veiss dzīvē un darbā* (134.-142. lpp.). Rīga: Zinātne.

Lavendelis, E. (1988). Priekšvārds. No A. Strakovs (Sast.), *Aleksandrs Veiss dzīvē un darbā* (5.-6. lpp.). Rīga: Zinātne.

Rīgas Tehniskā universitāte. (2012). *Senākā tehniskā universitāte Baltijā: Laikmeti un personības*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte.

[Rīgas Tehniskā universitāte. \(2021\). Kempings «Ronīši» - atpūtas vieta pie Baltijas jūras.](#)

[RTU Ķīpsalas peldbaseins. \(2018\). Lielais peldbaseins.](#)

[Siliņš, A. \(2015. gada 14. decembris\). Atklāta RTU Ķīpsalas peldbaseina atjaunotā ēka.](#)

Stradiņš, J. (1988). Mazas reminiscences par Politehniskā institūta devīto rektoru. No A. Strakovs (Sast.), *Aleksandrs Veiss dzīvē un darbā* (41.-56. lpp.). Rīga: Zinātne.